

Гриник Ю. А.
студентка 4 курсу
економіко-правничого факультету БДФЕУ
Науковий керівник:
Меленко О.В., к.ю.н.,
доцент кафедри правознавства БДФЕУ

ДО ПИТАННЯ АЛЕАТОРНОСТІ У ЗОБОВ'ЯЗАЛЬНОМУ ПРАВІ

В умовах глобалізації та впровадження демократичних засад, а також їх імплементації у вітчизняне законодавство, вкрай важливим для усього соціуму є встановлення та розвиток правового механізму врегулювання суспільних відносин, зокрема договірних в сфері цивільного обігу.

Так, цивільне законодавство визначає чи не основною, найпоширенішою підставою виникнення майнових та особистих немайнових відносин з правочинів договір, який здійснюється на підставі принципу свободи та, як правило, спрямований на отримання позитивного економічного чи юридичного результату. Однак в окремих випадках не менш важливе значення відіграє загальна визначеність зустрічного надання на момент виникнення зобов'язання та ймовірність самого існування такого надання та досягнення юридичної мети. Мова йде про те, що цивільне законодавство містить низку договорів, при укладенні яких неможливо передбачити його належне виконання чи виконання взагалі. Договори страхування, довічного утримання, ренти по суті це зобов'язання, які можуть містити й інші, невизначені змістом умови, виконання яких опосередковано впливає з їх змісту. Такі договори в цивільному праві отримали назву алеаторних (ризикових). У ХХІ сторіччі дуже яскраво став проявлятися алеаторний (ризиковий) характер правочину у зобов'язальних правовідносинах. Це і стало каузою подальшого дослідження.

Сучасна доктрина цивільного права містить фундаментальні розробки, присвячені правочину і неможливо не відмітити про його широку диференціацію в залежності від тієї чи іншої класифікаційної особливості. На сьогодні трактувати даний інститут можна з різних позицій, але слід враховувати її актуальність та правозастосовчість у механізмі розвитку правосвідомого суспільства. Алеаторні зобов'язання стали предметом наукових досліджень таких визначних вчених як Албу А.А., Венедиктової І.В., Губарєва С.В., Дзери О.В., Кузьмич О.О. Майданика Р.А., Матвєєва П.С., Миронової І.В., Стефанчука Р.О., Тімуш І.С., тощо.

Використання терміну «алеаторність» у науці зобов'язального права зумовлює подальше дослідження його в етимологічному розрізі. Це поняття походить від латинського «alea» - ризик, випадок. Звідси ж «aleatorium» - гральний будинок [2]. В рахунок цього обумовлений характер та зміст даного юридичного явища. Вітчизняні науковці дають наступне визначення алеаторності як класифікаційної ознаки правочину. Ризиковий (алеаторний) договір - орієнтована на вдачу, збіг обставин, випадок тощо угода, в якій загальний розмір чи можливість самого існування зустрічного надання на момент укладення невідомий, що поставлено в залежність від включеного до юридичних умов цього правочину випадкового юридичного факту (дія або подія) і може викликати негативний (програші, збитки, шкода), позитивний (виграш, вигода, прибуток) або нульовий економічний результат [1].

Більш за все, цікавить практичний характер, а саме які договори у зобов'язальному праві можна класифікувати як алеаторні. На думку Тімуш І.С., ризиковими традиційно визнаються договори ренти, довічного утримання, страхування, зобов'язання з азартних ігор (договір гри, парі, лотереї тощо), окремі договори щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності (зокрема ліцензійний договір на друкування твору [3]).

Звертаючись до дефініції, зазначимо, що науково подане визначення цілком та повністю розкриває свою сутність та місце у системі зобов'язального права, оскільки обґрунтовує умову реалізації та можливі наслідки для сторін правочину. Виходячи з цього, варто виокремити такі загальнотеоретичні особливості та їх практичне значення.

По-перше, юридичним фактом виникнення алеаторності у зобов'язанні є дія чи подія. Наприклад, збільшення ринкової вартості відчуженого під виплату ренти майна (ринковий ризик). Це зумовлює збільшення платежу за таким договором. Або ж сюди можна віднести можливість настання страхового випадку за договором страхування.

По-друге, алеаторність призводить до виникнення залежності зміни умов договору від настання юридичного факту (зменшення чи збільшення розміру виплати коштів за договором ренти; характер та розмір збитків, завданих страховим випадком за договором страхування; несвоєчасна виплата кредиту, тощо).

І нарешті, це можливість настання не тільки економічного, але й юридичного наслідків. Мова йде не тільки про збільшення чи зменшення прибутку, вигоди тощо, але й можлива зміна процесуального статусу сторони незалежно від договору. Наприклад, ризик несвоєчасних розрахунків може поставити особу у статус боржника по відношенню до контрагента, в гіршому випадку – статус відповідача за позовом до місцевого суду.

В підсумку, слід зауважити, що алеаторність у зобов'язальному праві проявляється як цілий комплексний процес настання юридичного факту (при чому, сторона передбачала чи могла передбачити це), взаємозалежність його із умовами договору, що зумовлює шанс настання в тій чи іншій мірі позитивного або негативного наслідків для сторін.

Список використаних джерел:

1. Кузьмич О. Правова природа та місце алеаторних договорів у системі цивільно-правових зобов'язань [Електронний ресурс] / О.Кузьмич // Вісник юридичного факультету КНУ ім. Т.Шевченка – 2013. – Режим доступу: http://law.univ.kiev.ua/images/abook_file/conf2013_civil_kuzmich.pdf

2. Латино-український словник // Режим доступу: <https://uk.glosbe.com/la/uk/aleatorium>

3. Тімуш І.С. Поняття та правова природа ризикових договорів у цивільному праві [Електронний ресурс] / І. С. Тімуш // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». Частина II. Том 1. - № 21 – 2013. – Режим доступу: http://dspace.uzhnu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/lib/927/1/ПОНЯТТЯ_ТА_ПРАВОВА_ПРИРОДА_РИЗИКОВИХ_ДОГОВОРІВ.pdf